

volna az, hogy úgy érezzék, egy kicsit rájuk is figyel valaki, nincsenek elfelejtve, hiszen nélkülözhetetlen a munkájuk. Mindennapi munkánk során az egy csapatként való működés felé próbálom a „hajót kormányozni”. Havi rendszerességgel tartunk problémafeltáró, illetve esetmegbeszéléseket. Viszont sok esetben tapasztalom, hogy az itt elhangzottak nem mindig épülnek be a gyakorlatba szervesen. A dolgozók saját műszakjukban szeretnek „egyeduralkodó” szerepben tetszelegni, így néha érezhető a kettős nevelés súlyos személyiségkárosító hatása is.

A gyermekek és a dolgozók felé is demokratikus szemléletmóddal közeledem. A gyakorlatban a megengedő-korlátozó

pedagógiai elvet alkalmazom és kívánom meg munkatársaimtól is. Azt tapasztaltam, hogy a gyermekek nagyon nyitottak, a demokratikus szemléletre, tudnak élni a kínált lehetőségekkel viselkedési mintaként, az személyiségükbe is beépült, hiszen társas kapcsolataikban is szívesen alkalmazzák. A munkatársak viszont sok esetben nem tudnak mit kezdeni a bizalommal, empátiával, tanult viselkedési mintáikon, megrögzött, rigid magatartásmódjukon nem igen változtatnak.

A Gyermekvédelmi törvényben megfogalmazott célok készületlenül érték őket, nem tudják az új szemléletmódot, „belsővé tenni”. A vázolt hiányosságok megnehezítik a munkánkat, és sok

esetben a hatékony segítségnyújtás szenved hiányt. Ezért nagyon fontos szerepet tulajdonítok a vezetés segítségének a hatékony szakmai csapat kialakítása érdekében. Ez lenne mindannyiunk közös célja, a gyermekek és családjaik érdekében.

Józóné Juhász Orsolya

FELHASZNÁLT IRODALOM:

A gyermekvédelem nemzetközi gyakorlata, Gyermekvédelmi kiskönyvtár sorozat, sorozatszerkesztő: Herczog Mária, Pont kiadó, 1994.

Herczog Mária: Gyermekvédelmi kézikönyv, KJK KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft, Budapest, 2001.

Kósáné Ormai Vera: Magatartási zavarok - szociális inadaptáció (Csapó Benő, Csirikné Czachesz Erzsébet, Pukánszky Béla és Vidákovich Tibor szerk.: Nevelésméleti szöveggyűjtemény, JATE pressz. Szeged, 1994).

A szeretet módjának és eltúlzásának következményei

*„Napi négy ölelés kell a túléléshez,
nyolc a szinten tartáshoz
és tizenkettő a gyarapodáshoz.”¹*

A harmadéves szociális munka gyakorlatomat a Fióka Gyermek- és Ifjúságvédelmi Központban végeztem. A gyakorlat során jelentősen átalakult a családkról alkotott gondolkodásom, amelyet a dolgozatomban szerepeltetett három eset mentén szeretnék bemutatni részletesebben.

A gyakorlatot megelőzően nem volt még alkalmam tapasztalatot szerezni a szociális szférában. Egyetemi tanulmányaim alatt többször találkoztam a család különféle könyvekből megismerhető definíciójával. Gondolkodásom ennek alapján igencsak kategorizáló és determináló jellegű lett a társadalmi alapegységről. A gyakorlat során azonban összekapcsoltam elképzeléseimet a valóságban megjelenő családokkal, és rá kellett döbennem, hogy ezek a kategóriák jó kapaszkodók egy szemlélet megalapozásakor, de minél jobban megismerkedtem egy családdal, annál jobban éreztem, hogy ezektől a sémáktól el kell tudni rugaszkodni a reális kép megalkotásához. Sokszor merült fel bennem eleinte a dilemma, hogy mi alkotja a család egységét, ha sokszor nincsenek jelen vagy látensek a klasszikus mechanizmusok, amelyek az összetartást vagy széthúzást eredményezik.

TÖRÉKENY EGYENSÚLY

Minden család eltérő struktúrával rendelkezik, hiszen minden eleme más, mivel minden ember különböző. A lényeg az egyensúly megtalálása és stabilizálása a családtagok között. Az egyensúly azonban bonyolult, törékeny és relatív. A kémiahoz hasonlóan nem csupán az összetevők együttesén múlik, hiszen a családtagok egymásra hatnak, interakcióik egymásra is reflektálnak. Nincs egységes szabály, amely szerint működik, vagy nem működik egy család.

Az egyensúlynak rengeteg dimenziója van, így például a családtagok viselkedése is változik a körülmények hatására, és esetlegesen nem várt fordulatokat hozhat, vagy éppen ellenkezőleg, egy hirtelen esemény hatására sem adaptálódik hozzáállásuk a megváltozott helyzetben.

Most három olyan fiú esetét mutatom be, akik élettörténetük szempontjából hasonlóak, mégis teljesen más családi háttérrel és érzelmi közeggel rendelkeznek. Mindhárom esetben az adott fiú mellett a legfontosabb szereplő az édesanyjuk. Az édesanya és fia közti kapcsolat mentén építettem fel a dolgozatomat.

¹ Virginia Satir: *Sokféle arcunk*, Háttér kiadó, Budapest 1998.

■ RÁSZOLGÁLNI A SZIDÁSRA

Az első esetet csak felületesen ismerhettem meg, mert a gyakorlatom végét megelőzően életem az ügy, mégis fontosnak tartom megjeleníteni, mert olyan problémáról van szó benne, amely nagy dilemmát okozott. Lalival kapcsolatban az első jelzés 2000-ben érkezett, először az óvodától, majd később az iskolából. A fő problémát az jelentette, hogy Lali nehezen fogadta el a szülői irányítást már kisebb korában is. Ekkoriban Lali rendszeresen járt a nevelési tanácsadóba és fejlesztőpedagógushoz, édesanyjával közösen pedig családterápián is részt vettek. A helyzetük kezdett kevésbé problémássá válni, és a foglalkozások abbamaradtak.

Lali édesanyjával, nagymamájával és nővérével él. Édesapja, aki többször bántalmazta édesanyját brutálisan a fiú szeme látára, tragikus módon lett öngyilkos egy pszichiátriai osztályon. Ez a momentum nagy jelentőségű a gyerek és édesanyja közötti kapcsolatban. Egy 2005-ben készült szakvélemény Lalinál részképtelenség-zavart diagnosztizált, de az iskolában jó véleménnyel voltak teljesítményét illetően.

Az ügy feleledését Lali igazolatlan hiányzásai okozták, és később derült ki, hogy az édesanya az iskolához és a Gyámhatósághoz is fordult azzal kapcsolatban, hogy fiát szeretné gyereketthonba adni, mivel nem bír vele.

A Gyermekjóléti Központ esetkonferenciát tartott Lali ügyében, ahol jelen volt jelenlegi iskolájának igazgatója, gyermekvédelmi felelőse, a családgondozó és az édesanya. Az édesanya visszavonta szándékát, miszerint fiát gyereketthonba szeretné adni. Ennek ellenére kommunikációja meglehetősen elutasító volt minden alkalommal, mikor a fia pozitív teljesítményéről volt szó, mint például egy iskolai színjátékban való szereplés. Az esetkonferencián kiderült, hogy Lali teljesen mást közvetít magáról otthon, mint amit megél az iskolában. Ennek oka, hogy az édesanya negatív sztereotíp jellemzőkkel gondol fiára az édesapával való összehasonlítás miatt, és eszerint is viselkedik vele.

Az anya többször összehasonlította saját kötelességtudatát a munkájával kapcsolatban és fia lógását az iskolából, ezzel mutatva, nem is érti, hogy fia miért ilyen, hiszen otthon azt látja, hogy mindenki becsületesen dolgozik. Lali otthon fel is ölti a fekete bárány szerepet, és eszerint próbál megfelelni édesanyja elvárásainak, vagyis az anya szidalmazását nem kritikaként éli meg, hanem teljesíteni akarja az anyja által közvetítetteteket. Nem javítani akar magaviseletén, hanem "rászolgálni" a szidásra. Lali erősen kötődik édesanyjához, és a vele egykorú fiúkhoz képest több szeretetet igényel tőle, benne látja érzelmi stabilitásának lehetséges megeremtőjét. Az édesanya ennek ellenére ezt nem tudja megfelelő módon nyújtani, mivel számára is sok feldolgozatlan sérelem maradt meg a múltból, és ezt fia szenvedje el. Egyszerre köti magához fiát a ki nem mondott szeretettel és löki ki a családból. A fiú erre rossz magatartással válaszol, hiszen azt gondolja, így hívhatja fel az édesanyja figyelmét magára. Meglehetősen tisztázatlan a kettejük közti kapcsolat és kommunikáció, amelyet a családterápia eszközeivel lehetne rendezni, de ennek az édesanya erőteljesen ellenáll. Maximálisan elutasítja, hogy pszichológiai segítséget kérjen a maga számára is, és egyéni terápiában vegyen részt, mert akkor a család-

járól, múltjáról és házasságáról kellene beszélnie, és ez számára elfogadhatatlan, a korábban folytatott családterápiás foglalkozásoknak sem látja eredményét.

Lali 13 éves. A családgondozó és az édesanya is döntés előtt áll. Kérdéses, hogy hogyan folytatódik az édesanya és a fia közötti kommunikáció, hiszen ha az édesanya ennyire elutasító, akkor megtagadja fiától a biztonságos érzelmi környezetet, stabilitást, egy felnőtthöz való kötődést és a pozitív megerősítéseket, amire Lalinak jelen életkorában maradéktalanul szüksége lenne. Lehetséges, hogy pótlásként a rendszeres szülői kapcsolattartás mellett egy gyermekotthon, vagy nevelőszülő mindezt meg tudná adni Lalinak, és terepet nyújthatna a továbbiakban egészséges személyiségfejlődéséhez.

Ez utóbbi alternatíva drasztikus változást hozna mind az édesanya, mind a fiú életében. Ha mindaz igaz, amit az édesanya a családgondozó felé közvetít kommunikációjával, akkor őt tehermentesítené, hiszen a gyermekével kapcsolatos feladatokat teherként éli meg, Lalit pedig szó szerint kiemelné egészségtelenül függő helyzetéből. Ez a lehetőség azonban sötétnek tűnik számomra a fiú szemszögéből, mégpedig azért, mert Lali kötődése erős, és az édesanyjától való elválasztása a kötődés tárgyától való megfosztását jelenti, ami lehetséges, hogy a kötődéshez való képességének elhalását okozná egy másik környezetben. Egy ilyen szituációban nem hiszem, hogy létezik a "jó" és „rossz” döntés letisztult két formája, inkább a rossz és a kevésbé rossz választásáról lehet beszélni, amelynek megítélése a családgondozó feladata.

Az egyensúly kettőjükön, legfőképpen az édesanyján múlik, hogy rendezze érzelmeit, múltját és tisztában legyen, mit akar. Lali szerintem az összes eszközzel élt, amelyet gyerek használhat, hogy kimutassa, mit szeretne és kit szeret. A gyakorlatom utolsó hetében a fiú maga kérte, hogy befeküdhessen a Neurológia Osztályra, mert nem érzi jól magát. Az anya legmegdöbbentőbb kijelentése egy beszélgetés alatt az volt, hogy a férje génjeit nem változtathatja meg fiában. Nem kétséges azonban, hogy az édesanya is szereti fiát, csak éppen a férje árnyékát nem fogadja el benne. Ez önmagában kifejezi a fiával kapcsolatos determináló és rideg gondolkodását. A mérgező múlt miatt a szeretetének módja nem megfelelő. El kellene tudnia fogadnia fiát, hiszen ha személyiségében az apja ismétlődik meg, annak feltevéleit ő teremtette meg, mert az esélyt sem adta meg, hogy másmilyen lehessen a fia.²

■ A „PASSZ” ÁLLAPOTÁBAN

A második esetben nem ennyire egyértelmű a szülő elutasítása, inkább nevelési elhanyagolásnak tekinthető esetről van szó. Gergő 15 éves, édesanyjával és bátyjával él együtt. Az édesanyjánál jóval idősebb édesapja jelenleg vidéken él, szintén sokkal fiatalabb új feleségével. Fiaival akkor találkozik, mikor Pestre jön orvoshoz. Zsóka, az édesanya most egyedül neveli két kamaszfiát, az édesapja nevének lakásban. A család akkor került a Gyermekjóléti Központ látókörébe, amikor az apuka jelentet-

² Kár, hogy semmi nem derül ki a többi családtagról és a velük való kapcsolatokról, ez nagyon fontos lenne!(A szerk.)

te 1999-ben, hogy kisebbik fiát bántalmazták, feltehetően az édesanya akkori élettársa. Az apa ekkor ezt a bejelentését nem tette hivatalossá, így nem indulhatott meg a segítségnyújtás az alapellátás eszközeivel. Később, 2004-ben Gergő iskolai hiányzásai és magatartása miatt adott jelzést az iskola, amelyet követően a kapcsolatfelvétellel sor kerülhetett, és azóta is folyamatos a segítő kapcsolat az édesanyával és a két fiúval.

A dolgaik akkor kezdtek leginkább bonyolódni, mikor a fiúk kamaszodni kezdtek: az egyedülálló édesanya a megélhetésükért küzdve nem tudott elegendő figyelmet szentelni a gyerekei kisebb-nagyobb csínytevéseinek. Zsóka élethelyzetükből adódóan kevés kontrollt tudott gyakorolni fiaira, rengeteget dolgozott. Ez sok szűkölködő, egyszülős családnál fennáll, ebben az esetben azonban maga után vonta a fiúk korai önállóságát gyermek mivoltuk és éretlenségük ellenére, és nem alakult ki a rendszerességre való törekvés életükben. Zsóka nagyon nehéz helyzetben volt a múltban is. Egyedülálló szülőként háttérbe szorult a gyerekeivel kapcsolatos szülői kontroll gyakorlása, amelyet erősített, hogy a kamaszodó fiai apa-minta nélkül nőttek fel, amelyet anyaként nem lehetséges teljes mértékben pótolni. Zsóka mint anya, a múltban semmiért nem elítélhető, többszörösen nehéz helyzetében mindig tudott fiai feje fölé fedelet biztosítani, ami önmagában sem könnyű feladat.

Dani, a nagyobbik fiú és Gergő nagyon különböző személyiség. Danival is volt korábban probléma, több hónapot töltött egy fiúnevelő intézetben előzetes letartóztatása alatt. Dani talpraesett, jó megjelenésű, temperamentumos, rafinált fiú. Gergő azonban minden beszélgetés alatt csendesnek és visszahúzódnak bizonyult, és úgy tűnt, hogy nem igazán érdekli, mi történik körülötte a világban, a „passz” állapotában van. Az anyuka, mikor én megismertem, dolgos, a megélhetésért a lelkét kitevő asszonynak mutatkozott. Munkaidejét megpróbálta mindig úgy szervezni, hogy minél jobban tudjon a fiúkra figyelni, büfé-kocsikban, piacokon szakácsként és csomagolóként is dolgozott hajnaltól. Jelenleg azonban nincs munkája.

A probléma a gyakorlatom első felében az volt, hogy Gergő nem járt iskolába. Korábban is többször kellett iskolát váltani rossz magatartása és hiányzásai miatt. A szakértői vélemény szerint Gergő értelmi képességei normálisnak felelnek meg, de részképesség-zavarai vannak. Mind a Fióka, mind az akkori iskola próbálta fejlesztőpedagógus által segíteni Gergőt, de rendszeresen előfordult, hogy a foglalkozásokon nem jelent meg. A családgondozó szerint Gergő nem szokta meg, hogy iskolába kell járni. Az előző, azaz negyedik iskolájában, mikor átvették, két hét próbaidőt jelöltek meg, hogy beilleszkedjen, és akkor kapott volna befogadó nyilatkozatot. Gergő az első hetet szorgalmasan végig is járta, és mikor mesélt az iskoláról láthatóan élvezte az új környezetet, lehetőséget látott a változásra azzal, hogy tiszta lappal indult, és elkezdett tanulni is. Azonban a második héten már nem ment be, így az iskola nem vette át. En-

nek valószínűsíthető oka, hogy ebben az iskolában is megtalálta azokat a fiúkat, akik társai voltak a lógásban és nemtörődömségben. Gergő visszakerült előző iskolájába, ahol már gyűjtött jónéhány feketepontot. Ezenfelül problémát jelent még, hogy Gergő nem szokott időben hazamenni, éjszaka is csavarog, édesanyja nem tud neki parancsolni.

Zsókanak, az édesanyának különböző a kapcsolata két fiával. Danit felnőttként kezeli, szinte egyenrangú partnerként, jól láthatóak az ödipális kapcsolat tünetei. Mikor Gergő egyik tárgyalásán vettünk részt, Dani az édesanyjával úgy bánt, mint nővel: előzékenyen nyitotta ki az ajtót előtte, átkarolta Zsóka derekát. Láthatóan Zsókanak ez a tisztelet jól esett, középkorú egyedülálló nőként szüksége van az effajta elismerésre, még ha azt fiától kapja is meg, kérdéses azonban, hogy milyen hatása van ennek Dani személyiségfejlődésére.

Ezzel szemben Gergőt nem engedi magához ilyen közel, ritkán mutatkozik érzelem a kapcsolatukban. Dani és Zsóka, mint ha felnőttként állnának Gergő viselt dolgai felett, és cinkosokként ítélnék el azokat. Dani úgy áll édesanyja mellett, hogy nyugtatja őt Gergő viselkedése miatt, ugyanakkor a felszín mö-

gött nagy valószínűséggel Dani maga is úzi játékait, ez azonban árnyékban maradhat öccse stiklijének fényében.

A gyakorlat pár hónapja alatt nagyon sokat változott Zsóka viselkedése: a tereptanárom elmondta, hogy eddig mindig volt állandó munkahelye, de most egy ideje már nincs, és kérdéses, hogy miből élnek. Egy beszélgetés során felmerült, hogy Dani és Gergő is adott anyjának pénzt, de Zsóka nem kérdezte meg, hogy az honnan származik. Több jel is mutat arra, hogy Gergő seftelésekben vesz részt, például az egyik tanára is látta ilyen körökben, és a családgondozó is észrevette a kabátjában elrejtett írott DVD-ket.

Tehát a védelemben vétel több okból is indokolt volt az esetében. Igaz, hogy Zsóka együttműködő volt az alapellátás keretein belül, de Gergő semmit nem változott, egy éve kap olyan esélyeket, amelyeket nem használ ki nemtörődömsége miatt. Gergő azt mondta, hogy azért nem járt iskolába, mert nem tett neki. Egy majdnem 16 éves gyerek szájából ez a felelet elég éretlennek és kötelességtudat nélkülinek tűnik. Napjai elmondása alapján azzal telnek, hogy reggel felkel, nézi a tévét, vagy nem csinál semmit, aztán délután átmege a barátaihoz. Szerinte minden ember ezt teszi, és különben is mi mást tehetne – tette fel a kérdést.

Tehát a védelemben vétel határozata alapján Gergő iskolába, fejlesztőpedagógushoz és pszichológushoz fog járni és szorosan együtt fog működni a családgondozóval. Zsóka pedig mindebben segíti, és ha csak úgy tudják megvalósítani a megállapodás pontjait, akkor akár el is kíséri fiát a foglalkozásokra. A feladatok nem teljesítése következményeket von maga után. Ha az alapellátás nem tudja hozzásegíteni az édesanyát és a fiát a saját érdekükben való lépések megtételére, akkor felmerül a szakellátásba való elhelyezés. Ez utóbbi el is hangzott a védelemben vételi tárgyalás során, tehát a család tisztában van a kötelességei elmulasztásának következményeivel.

Gergő minden beszélgetés alatt passzívan, nem túl impulzívan viselkedett. Azonban a gyakorlatom második felében meg kellett ismernem a másik arcát is. A kerületben lévő gyerekotthon kért segítséget, mert az otthonba lakó lányok körül kerületi fiúk legyeskedtek. Először a kapuban beszélgettek, és a gyerekotthon vezetője behívta őket, hogy ne az ablakon keresztül beszélgessenek, feltétel volt az otthon házirendjének betartása. A fiúk azonban elkezdtek agresszíven viselkedni, és ki kellett őket küldeni.

Azóta az utcán randalíroznak, bedobják az ablaküveget, isznak és a gyerekotthon nevelői szerint extasy tablettát fogyasztanak, vagy az otthon előtt, vagy, ha elküldik őket, akkor pár sarkkal arrébb folytatják. Az otthon elé egy motoros díler jár, amiről a rendőrségnek is tudomása van. Eleinte a fiúk közeledtek a lányok felé, de mikor egy idő után elutasítást kaptak, akkor a fiúk ellenük fordultak és fenyegetőzni kezdtek, az iskolába menet megverték azt a fiút a gyerekotthonból, amelyik összejött az egyik lánnyal.

A szomszédok eltervezték, hogy nem hagyják annyiban, hogy a gyerekotthon a környékükre vonzza a randalírozókat, és eléri, hogy a gyerekotthont az önkormányzat máshova költöztesse. A választások idején nagy hangot kapott ez a törekvés,

hiszen a képviselőjelöltek próbálták megnyerni a voksokat úgy, hogy ígéreteket tettek a lakóknak szándékuk képviselőteréről.

A gyerekotthon vezetője feltételezte, hogy a Gyermekjóléti Központ ismeri ezeket a fiúkat, ezért beszélgetésre hívták őket, hogy első lépcsőként ne hatóságilag próbálják megoldani a dolgot. A banda magjaként két fiút jelöltek meg, és az egyik Gergő volt. A nevelők azt kérdezték, hogy vajon a szülők nem tudnak-e valamit tenni, mert van, hogy fiúk egész éjszaka az utcán randalíroznak. Erről Zsókanak tudnia kellett, hiszen a nevelők nem egy-két éjszakáról beszéltek.

Megoldásként felmerült, hogy a családsegítő utcai szociális munkása megpróbál kezdeni valamit ezzel a csapattal, azzal a módszerrel, hogy beépül közéjük. Ez azonban több hónapos munkát is jelenthet.

A védelemben vételkor nem volt teljes a kép, ezért ehhez mérten a legújabb információk ismerete nélkül született határozat. Nagy dilemma azonban, hogy Gergővel hogy lehet beszélni erről, hiszen olyannak tűnhet a szemében, mintha kémkednének utána, és ezzel esetleg elhalna a megmaradt minimális együttműködés is. Mégis, a probléma megoldást kíván. A baj az, hogy egyre szélesebb problémakört ölel fel az ügy, és a résztvevők is változékonyak, vagy pedig újabb információkkal változik a kép.

Azóta kérdéses, hogy Zsóka mennyire motivált az együttműködésre, és hogy Gergőnek milyen stiklijei vannak még. A Gyermekjóléti Központ nem hatósági vagy nyomozati szerv, mégis nehéz úgy felállítani problémamegoldó tervet, hogy ennyi érintettje van az ügynek, és lehetséges, hogy sok látens információ bujkál még.

Tehát a probléma átfogalmazására van szükség, egyrészt a szereplők változó viselkedése, másrészt a felmerült tények miatt. Zsóka mintha belesüppedt volna a helyzet megváltoztathatatlanágába, és mintha elfáradt volna, hogy segítséget kérjen, és már nem aggódik. Szülői kontrolláló szerepéről valamilyen mértékben lemondott, de ezzel együtt több feladatától is megszabadult, mint például a megélhetéshez szükséges munkavégzéstől. Olyannak tűnik, mintha fordult volna a helyzet, és Zsóka hagyná, hogy menjen minden a maga útján, még ha tudja is, hogy ez nem helyes. Mindeközben pedig egyre felnőttebbé váló fiaira támaszkodik, főleg Danira, Gergővel eközben egyre kevésbé törődve. Tehát a család teljes átstrukturálódása megy végbe, a szerepek és az egyensúly megváltozásával.

A gyakorlat utolsó napján Gergőt kiküldték testnevelés óráról, és egy barátjával poroltóval telefújtak egy osztálytermet. Az iskola ígéretet tett, hogy az anyagi károkat számon kéri Gergő családján. Meglátásom szerint ez egy jelzés Gergő személyiségváltozását illetően. 15 évesen tisztában van tettei következményével, de az előző eseteihez képest a mostanit olyan helyen követte el, ahonnan tudta, hogy édesanyja tudomást fog szerezni róla. Azt is tudta, hogy ezért ki is rúghatják az iskolából. Tehát Gergőt már nem igazán kötik a konvenciók, sem az anya, sem az iskola. Mintha érezné a kontrollnélküliséget, és már nem leplezetten viselkedik helytelenül. Gergőnek a helyzet ilyen mértékű romlásában nagy szerepe van, hiszen Lalival ellentétben a legminimálisabb kötelezettségeit sem valószínűsíti meg. Az édesanyja viszont lehet, hogy kifáradt a fiával való küszködésben és

nem tud felelősséget vállalni, elengedte. E két dolog találkozása azonban súlyos következményekbe torkolthat.

A gyakorlat során többször merült fel Gergő kiemelésének gondolata. A tereptanárom elmondta, hogy ez a döntés természetesen mindig nagy dilemmát vet fel, főleg a meglévő szeretet-szálak miatt. Mert bármennyire láthatatlanok is, jelen vannak. Csak kérdéses, hogy elég erősek-e, és lehet-e támaszkodni rájuk az egyensúly helyreállításában egy kimerült anya és egy elszabadult kamasz fiú között. Kíváncsisággal tölt el, hogy Zsóka fejében milyen jövőkép alakult ki a fiával való kapcsolatban ebben a helyzetben, és vajon tudatosult-e benne, hogy ezekben a pillanatokban engedheti el egyik fiát, hiszen ebben az esetben is olyan döntések előtt állnak a résztvevők, amelyek arról szólnak, hogy milyen módon folytatódjon a későbbiekben az életük.³

■ HATÁROK NÉLKÜL

A harmadik eset főszereplője teljes családban él. Samu rengeteg anyai figyelmet és szeretetet kap otthon, mégis a szeretet módja az, amely mérgezően hat rá.

Samu jelenleg 7. osztályos tanuló a kerület „gettó” iskolájának titulált intézményében, többször kellett évet ismételnie. Éltrevaló, vidám fiú, bár fiatalabbnak néz ki koránál, de a viselkedése minden alkalommal, amikor találkoztunk, komoly és méltóságteljes volt, amolyan kis „keresztapa” alkat. A fiúnak három nagyobb és egy kisebb testvére van.

A nagyobbakkal is volt gond korábban, amikor nem akartak iskolába menni, és betegsége hivatkozva anyjuk szerzett nekik igazolást. A kisebbik 6. osztályos és lassan beéri bátyját 12 évesen. Samut nagyon frusztrálja ez a tény.

Az édesanya, Margó, jelenleg újsághordóként és takarítónőként dolgozik, a szívbeteg édesapja pedig Németországban és vidéken is vállal munkát, hogy családját el tudja tartani. A család először számlafizetési elmaradások, gyerekek igazolatlan hiányzásai miatt került a Gyermekjóléti Központ látókörébe.

Azóta is rendszeres a kapcsolat a család és a családgondozó között, amelyet a Samu és öccse ügyében hozott védelembé vételi határozat is nyomatékosít.

Samura nagyon sok panasz érkezett. Egyrészt a rejtélyesen igazolt óráinak száma 249 óra. A közoktatási törvény alapján 250 óra hiányzásnál a tanuló köteles az évet megismételni. Másrészt a barátaival a parkban italoztak, és egy kislány alkoholmérgezését kapott. Állítólag Samu vette a feleseket. Később meggyanúsította a kislányt, hogy valójában rendszeresen fogyaszt alkoholt. Harmadrészt a Gyermekjóléti Központnál és az iskolában is több gyerek mesélt a fiúról dolgokat, például, hogy fűvet árul és fogyaszt, zsarolja a társait és telefonokat vesz el kisebb gyerekektől. Mindezeket nem egyedül teszi, hanem baráti társaságával. Feljelentést ezelőtt egyik gyerek sem mert tenni ellenük.

Samu nagyon okos fiú, és sejteni lehet, hogy ezekben a dolgokban részt vesz, valószínűleg koordinálja a cselekményeket,

³ Itt sem tudjuk, hogy mit és hogyan segített a családgondozó, mi a helyzet az apával, más családtagokkal, és mit oldana meg a kiemelés.(A szerk.)

de soha nem lehet rábizonyítani, hogy bármit is tett. Az édesanyja nem akarja mérlegelni sem, hogy fia mi mindenben vehet részt. Dolgait palástolni próbálja, így például az iskolai hiányzásait az anya oldja meg fiának igazolások beszerzésével, de nem teszi fel a kérdést, hogy Samu hol volt, ha nem iskolában.

Samu védelembé vételi felülvizsgálatát az iskola gyermekvédelmi felelőse kérte. A konkrét ok a hiányzások száma volt, de szinte az egész tárgyaláson a másodkézből érkezett információkról volt szó. Mikor a védelembé vételre került sor, a családgondozó az iskolaváltást ajánlotta fel lehetséges megoldásként, mert így Samu kikerülne a bajt hozó társaságából, és az anya sérelme is gyógyírt nyerne, mely szerint az iskola hibázik azzal, hogy minden balhét Samura húznak rá ok nélkül, mert a tanárok rossz gyerekeknek könyvelték el. De Samu nem akart a barátaitól elszakadni. Ekkor megígérte, hogy nem lesz vele probléma.

Azóta Samu megint benne van a baj sűrűjében. A családgondozó másik kliensét “pacallá verte” egy ellopott telefon miatt, de ez a bántalmazott fiú nem tett feljelentést. Samu bevallotta, hogy megütötte a fiút, de a fején nem, és szerinte egyébként is verték ezt a fiút otthon.

Az iskola gyermekvédelmi felelőse nagyon felháborodott azon, hogy Samu olyan természetesnek veszi, hogy valakinek nem a fejét, csak az oldalát üti, mintha ez felmentené az alól, amit tett. Samu elkezdte volna szóban támadni a gyermekvédelmi felelőst, de az anya nyugtatgatta. Mintha Margó és fia már edzett lenne az ilyen helyzetekre, hogy nem szabad az indulataikat szabadon eresztetni ilyen szituációban, mert abból még nagyobb baj lesz. A családgondozó azért sajnálta, hogy nem indult rendőrségi eljárás a verés miatt, mert akkor Samuval kapcsolatban egyértelműen ki lehetett volna mondani azt, hogy nem az iskola nagyítja fel a problémákat, hanem amit csinál, az bűncselekmény.

Nem vagyok róla meggyőződve, hogy ez a fiú mérlegelni tudja tetteinek súlyát, mert soha nem vonták felelősségre. Kisebbségek, amiért a gyereket nem kéri számon, később, például már kamaszkorban bűncselekménnyé nőhetnek, hiszen a gyerek nem észleli a határt, ha az anyja, akinek elsődlegesen a kompetenciakörébe tartozik ennek megmutatása, ezt elmulasztja. A legérdekesebb, hogy nem idő vagy törődés hiányában maradt el az életre nevelés eme része, hanem a túlzott, elvakult szeretet folytán.

Samu a fent említett feltételezett ügyeiben mozgatórugóként jelenik meg. Ha a fiú tisztában van vele, hogy bajba kerül, ha részt vesz ezekben a dolgokban, akkor miért nem száll ki az ilyen helyzetekből? – tette fel a kérdést a családgondozó. Samu szerint a rossz híre miatt minden „telepi csicska” vele takarózik, és valójában nem vett részt az említett tettek elkövetésében.

Az édesanya és fia közti kapcsolat, mint azt már említettem, szoros és szeretetteljes. A védelembé vételi tárgyalás során is látható volt egymáshoz való viszonyuk: az anya mindig védte Samut, amikor a fiú gyanúsítgatásáról volt szó. Az anya nem gondolt bele egy pillanatig sem, hogy akár ezek a dolgok igazak is lehetnek. Ez egy normális reakció, mert félti a fiát, hogy bajba kerülhet a hatóság előtt. Azt azonban nem tartja szem előtt, hogy ha ez tovább gyűrűzik, és Samu tovább folytatja büntetlenül az ügyeit, azzal nagyobb bajt okoz.

Samut még mindig kisfiúnak nézi, akit meg kell óvnia, de a jövőjére nem gondol. Például arra, hogy ha iskolájából kirúgják magatartása miatt, és nem fejezi be a tanulmányait, akkor nem fog boldogulni az életben. És arra sem gondol, hogy milyen felnőtt lesz fiából, ha most kamaszkorában szankciók nélkül teheti helytelen dolgait.

Samu az előzőekben leírt dolgokra játszik anyjával kapcsolatban, szereti Margót, mégis felhasználja naivságát és korlátlan anyai szeretetét. A nyáron az apa szívrohamot kapott, és a családgondozó remélte, hogy ennek hatására Samu észhez tér, és rendesen viselkedik, mert ez olyan törést okoz életében, hogy belátja, hogy a szüleit is tekintetbe kell venni. Egy ideig így is volt, de aztán folytatódott minden.

Samu nagyon eszes, manipulatív és szuggesztív személyiség. Nemcsak anyját játssza ki, hanem társait is. A bandájában valószínűleg vezérszerepet játszhat, ezért nem derült eddig konkrétan fény a részvételére.

A védelembé vételi tárgyalást követően Samu egyik nap bejött a Központba és kérte, hogy iskolát válthasson. Meglepő volt, de az oka csak az azt követő héten derült ki: egy gyerek, akinek elvették a telefonját, feljelentést tett Samu legjobb barátja ellen, aki Samut jelölte meg társtettesként. Azóta Samu javítóintézetben van, és előzetes letartóztatását meghosszabbították hatvan nappal, tehát a karácsonyt nem otthon töltötte.

Margó, az édesanya, fel sem tette magának a kérdést, hogy miért került fia ilyen helyzetbe, ez pedig sokat elárul. Egy pontig természetes, hogy minden anya hisz fia ártatlanságában, de Margó a tények ellenére sem veszi figyelembe fia felelősségét. Az előzetes letartóztatást követően sem változott Margó hozzáállása, mindenáron elfedni próbálja fia tetteit, mert azt gondolja, ezzel meg tudja védeni és segíthet vele. Azzal, hogy nem tette fel a kérdést, valószínűsíteni lehet, hogy miután Samu kijön a javítóintézetből, nem sok minden fog változni, hiszen senki nem kér semmit számon tőle a családjában, nem kényszeríti semmi a változásra vagy arra, hogy átgondolja tetteit. Az édesapa olyan ritkán van otthon, hogy nem sok nyomást fejt ki fiára a szigor tekintetében, de ha érezteti is szülői szerepét, azt az édesanya elnyomó szeretete ki is oltja. Egyébként is Margó és gyerekei mindent megtesznek azért, hogy apjuk ne szerezzen tudomást a dolgaikról. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az apát nem tisztelik: van tekintélye, de nem vonják be őt a gyerekekkel kapcsolatos problémákba, ügyekbe. Az édesapa – aki állami gondozásban nevelkedett – nem megy a dolgok után, nem tesz erőfeszítést, hogy megismerje a családtagjaival történt eseményeket, és szülői kötelességének eleget téve kontrollálja gyerekeit.

A másik nagy probléma, hogy Samu kisebb testvérére időnként végignézi bátyja tetteit és azt, ahogy Margó törekszik elsimítani ezek következményeit. Már most látható, hogy rossz hatással vannak rá a történetek. Arról nem is beszélve, hogy mivel egy iskolába jár a két fiú, stigmatizálhatják a gyerekek és a pedagógusok bátyja viselkedése miatt. Félő, hogy bátyja viselkedési mintáját követve lassan a kamaszkort elérve ismétlődnek meg esetében a Samuval történtek. Ez az előkép sajnos azért rajzolódik ki, mert nem Samu volt az első

gyerek a családban, aki példát mutathat a kisfiú előtt: Samunak sem voltak jó példaképei nagyobb testvérei személyében, bár Samunál jelenik meg először a kriminalitás. A három, már nagykorúvá vált testvére nem rendelkezik állandó munkahellyel, korábban sokat hiányoztak az iskolából, nem szerettek szakmát. Eközben a szüleik erejükön felül szorgosan dolgoznak.

A gyerekek viselkedése ritkán okoz családi konfliktusokat és feszültséget, emellett a család egysége fennáll. Az idősebb testvéreknek nincsenek káros szenvedélyeik, de életcél nélkül „lebegnek”. Samu az első, aki nem éri be annyival, amennyit szülei megteremtnek számára, többet akar. Ezért próbál illegális dolgaival több pénzt szerezni.

■ EGYENSÚLYTALANSÁG MÖGÖTT IS – SZERETET

Szülőnek lenni az élet legnagyobb feladata. Elcsépelet és sokszor kimondott mondat ez, mégis a gyakorlat alatt tartalmat nyert számomra. Ahhoz, hogy egy család, amely bármilyen struktúrával rendelkezik is, egyensúlyban létezhesen, ahhoz a családtagok, és legfőképpen a szülők személyes egyensúlya szükséges, amelyet közvetíthetnek gyermekeinek. Egy sokszorosan az élet dolgaitól terhelte szülő nehezen tud megfelelni a szülői kötelezettségeinek, ha önmagával és szülői szerepével nincs tisztában. Egyrészt meg kell birkóznia a megélhetésért, hogy a tárgyi feltételeket meg tudja teremteni, emellett (és nem emögött) emocionális és mentális biztonságot is kell tudnia nyújtani, és az egyik feltétel nem lehetséges a másik nélkül. Az utóbbinak elengedhetetlen feltétele, hogy az ember tisztában legyen azzal, milyen negatívumot hoz önkéntelenül a múltból, mert ezt a mintázatot akaratlannal közvetítheti a gyerek felé viselkedésével. Szülőnek lenni egyszerre jelenti, hogy szeretettel nevelve a gyermeket képessé tudja tenni, hogy a jelenben boldog gyermekkort élvezzen és a jövőben egészséges felnőttként megállja a helyét. A szülőnek saját és gyermeke lehetőségeit és adottságait felmérve egyszerre szükséges szeretnie és nevelnie gyermekét úgy, hogy mindez összhangban álljon a lehető legnagyobb mértékű boldogságra törekvéssel.

A dolgozatban bemutatott három anya és fia kapcsolat három különböző kötődési formát és három különböző „megoldási stratégiát” takar a fiúk tetteit illetően az anyjuk részéről. eltérő esetek, mégis közös bennük, hogy az egyensúlytalanság mögött szeretet bújkol meg még a legeltávolodóbb szituációban is, és a gyerekek sodródnak a kriminalitás és a deviancia felé.⁴

Katona Anikó

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Susan Forward: *Mérgező szülők*, Háttér Kiadó, Budapest 2000.
 1997. évi Gyermekvédelmi törvény
 Michael Cole, Sheila R. Cole: *Fejlődéslelektan*, Osiris, Budapest 1998.
 Andorka Rudolf: *Bevezetés a szociológiába*, Osiris 2001.
 Révész Magda: *A gyermekvédelmi törvény után, A szociális munka gyakorlata* Forrás: <http://szochalo.hu/szochalotudomany/hircentrum/article/100402/752/page/4/>
 Herczog Mária: *Gyermekvédelmi kézikönyv*, KJK- Kerszöv, Budapest 2005.